aktivnostima vezanima za ulogu umjetnosti u javnom prostoru. Na žalost, nisu mi poznati događaji u drugim gradovima, pa sam se usredotočio na ono što najbolje poznajem.

1%

IVE ŠIMAT BANOV, Odsjek za povijest umjetnosti, Filozofski fakultet u Splitu

VIŠE SADRŽAJ, A MANJE FORMA

razgovarao: Saša Šimpraga (2011)

Aktualne najave o podizanju nekoliko spomenika na splitskoj rivi još jednom ukazuju na problem pristupa spomenicima, odnosno svjedoče političkoj kontaminaciji likovnog prostora. Kako to komentirate?

To mi je, premda sudjelujem u tome, već pomalo tužno komentirati. Riječ je o nemoći umjetnosti i moći intelektualno zapuštene i polupismene politike.

Da li se u konkretnom slučaju radi o zloupotrebi postojeće procedure ili je procedura odabira i realizacije manjkava sama po sebi?

Procedura je najkraći put kako bi majmun došao do banane.

Inicijativa 1% za umjetnost propituje mogućnost donošenja zakona kojim bi se poticalo i reguliralo realizaciju umjetničkog sadržaja u javnom prostoru po uzoru na neke zapadne zemlje. Biste li načelno podržali spomenutu inicijativu? Vidite li ju kao potrebnu?

Bih. Uza sve rezerve prema normiranju u bolju budućnost jer gore ne može biti.

S obzirom na spomenute najave nekoliko spomenika na rivi te niz recentnih primjera u Zagrebu i drugdje, mislite li da bi takva regulativa mogla utjecati na smanjivanje nesporazuma u ovoj domeni i uopće doprinijeti podizanju kvalitete npr. spomeničke plastike, odnosno uopće sustavnijem i suvremenijem promišljanju pitanja umjetničkoga sadržaja u javnom prostoru?

Nema te regulative ili propisa koji može išta promijeniti jer je razdaljina između života i umjetnosti ovdje velika. Nikada veća.
Ne možete imati nasilništvo politike, bijedu ljudi, uništene živote i bezizglednost, a sjajnu umjetnost. To je glupost. To je samo bilo viđeno u Rusiji s Tatlinom, Maljevićem i drugima ali uz velike dokaze idealizma i nevinosti kakvih više nema.

Tko bi sve trebao biti uključen u proces odlučivanja o umjetnosti u javnom prostoru – struka, građani, netko drugi?

Ako kažem «struka» događa se ekskluzivnost i nerazumljivost spomenika bez ikakove empatijske prožetosti sa životom, prostorom kretanja i ljudima. Ako kažem «građani» raspisujem referendum koji će populistički završiti u retardiranoj, «razumljivoj formi» i u kriteriju fizičke sličnosti. Ako kažem «netko drugi» potpisujem abdikaciju i vlastite odgovornosti. Pa ipak, najbliži sam ovom posljednjemu pri čemu na ovo «drugi» mislim ponajviše, kako sada stvari stoje, na Boga Oca.

U kojoj mjeri u procesu izbora umjetničkoga sadržaja koji ulazi u javni prostor treba razlikovati/vrednovati stručno od javnog mišljenja?

Hm. Javno mnijenje ili «prosječni građanin» nikada u povijesti umjetnosti nije stvorio nijedno umjetničko djelo. To otvara vrata «ekskluzivizmu» ali ja smatram da je to pitanje genijalnih ljudi i pojedinaca koji su spremni i umrijeti za ono što u početku samo oni vide. Ponegdje imaju sreću da žive u kulturno i na sve druge načine subjektivnijoj sredini nego što je nama naša «jedina Hrvatska». Putujući u sumrak negdje nakon rata iz svojega Murtera prema Šibeniku tamo odmah iza «haciende» u Vodicama naletio sam na čudovište s uzdignutim rukama. To je djelo «šibenskoga Michelangela», izvjesnoga Iće Malenice. To je oblik u kojemu nitko ne stanuje. Bez umjetna dramatiziranja, umalo nisam sletio s ceste! Dolazim na benzinsku crpku. Tamo mi kao da dolazi sa prve pričesti, ozaren radnik crpke govori: «Pogodio ga je! Isti on!»
Što reći? Počeo sam nešto petljati ali sam uvidio da sve više postajem neprijatelj Hrvatske. To je kontaminirani prostor u kojem nema trijeznosti.

Što je po Vama najveći problem u procesu realizacije umjetnosti u javnom prostoru?

Nasilništvo ili vandalizam političkoga polusvijeta koji samo udara žalosne pečate svoje jadne vladavine. Njima je spomenik kip a ne prostor života ili odnosi raznih sadržaja u prostoru. U tim je glavama samo slika lika koju će oni jednom na godinu i uz medijsku pompu posjetiti, položiti vijenac ili izgovoriti koju budalaštinu. To je ono što zovem «vandalizmom odozgo», dakle politika koja računa na «neukost odozdo» pritom misleći na prosječnog, običnog građanina itd.

Smatrate li da je uputno, pa i nužno, pristupiti premještanju nekih postojećih recentnijih javnih plastika s ciljem boljega umještanja u prostor, odnosno potpunom uklanjanju onih koje doslovno kontaminiraju javni prostor (zagrebački spomenik Ljudevitu Gaju ili osječki Anti Starčeviću, itd.)?

To će nesumnjivo učiniti bolji i odgovorniji ljudi i politika od nas. To je neminovno. Nažalost, ne sada. Kretenizacija nalikuje virozi koja napreduje. Veliko ždere malo, privatno ždere javno, ceremonijalno ždere intimno. Sjetite se Cvjetnoga trga, Trga Burze, Kvaternikova trga u Zagrebu, Osijeka, Dubrovnika, Splita...
Pogledati treba sadašnje spomenike i one od prije iz tzv.» mračnih vremena». Usporediti li «novoga» Teslu, Gaja, Radića, s djelima Vojina Bakića, Raula Goldonija, Marije Ujević ili Ivana Kožarića u gotovo istom prostoru vidjeti ćete što znači nazadovati i potonuti. To je evolucija! Dođe mi da poput poljskog satiričara Leca urliknem: »natrag k pobjedi»!
A sve je počelo od Spomenika Marku Maruliću iz 1990-ih u Zagrebu koji je svojim «gomoljem» poništio ili makar «zamrčio» najljepše secesijsko pročelje stare Sveučilišne knjižnice. Tamo se Sanader, Canjuga, Dropulić i drugi politički polusvijet uvukao u žiri ili Ocjenjivački sud u kojemu je, dekora radi ili reda radi bilo nekoliko vrsnih ali mekušnih znalaca i stručnjaka.. To je datum nesreće. I kako «sila Boga ne moli» danas ne uspjevaš ni okrenuti pogled dok prolaziš pored toga. A to nije veliko kao Eiffelov toranj u Parizu protiv kojega je negodovao Lautremount. On je «da ga ne gleda» uvijek ručao u njemu.

Kako komentirate činjenicu da se u određenom broju slučajeva upravo struka koristi kao alibi. Primjerice, u zagrebačkom slučaju pojedinci sjede u povjerenstvu za spomen-obilježja i ostaju u povjerenstvu i onda kada se spomenici podižu unatoč negativnom mišljenju povjerenstva, dajući time na neki način legitimitet štetnim (političkim) odlukama. Da li i u kojoj mjeri postoji odgovornost struke za sustavnu kontaminaciju javnoga prostora lošim plastikama?

Struka? Tu sam izgubio sve iluzije. Naći će politički mažoretski i neodgovoran svijet uvijek poslušnike i svoje ljude. I ne treba ih ni pronalaziti. Tu su oni negdje. Mi smo kvarljiva roba. Više volimo zeru vlasti u rukama nego savjesnost i odgovornost u djelovanju. Servilni stručnjaci klanjaju se političkim i na sve načine, dakle ne samo likovno, neukim mediokritetima a svojim kolegama pokazuju očnjake. O zavisti, nepoštivanju tuđeg truda, pomanjkanju dijaloške kulture da i ne govorimo. To je hrvatska priča.

Koja je funkcija umjetnosti u javnom prostoru danas?

Mislim da je spomenik shvaćen kao tijelo u prostoru pomalo anakrona forma. On je više pitanje spomenika iz nekih prošlih vremena. A i oko samoga spomenika koji nastoji biti «moderan» imam još nekoliko nedoumica koje ne uspjevam riješiti, a koji zadiru u temelje svrhe i uloge spomenika. Naime, poput Adorna smatram da ako je nešto spomenik ne može biti moderno, a ako je moderno ne može biti spomenik. «Moderan spomenik» je terminološka besmislica kao što je terminološka besmilica primjerice i Muzej suvremene umjetnosti. Priča o «humanizaciji prostora» ili «oplemenjivanju prostora» pomalo mi je blentava i naivna.
Ja vjerujem u spomenike iz čista mira. Neprimjetne spomenike koji se logikom života uvlače u stvarnost zajedničkoga prostora i rastu poput stabla.

Funkcija umjetnosti u javnom prostoru je za mene uvijek više sadržaj, a manje forma. Sadržaj koji će biti potaknut vidljivim znakom ali će pridonijeti unutrašnjoj higijeni života. Možete u Sjevernoj Koreji ili Bjelorusiji imati cijeli vijenac spomenika, u Norveškoj nijedan, pa ću ipak zaključiti da je više umjetnosti u Norveškoj nego kod Lukašenka ili gubernatora Bandića. Ako nešto ne utječe na život, svakodnevni život, ako je to puki perivoj brončanih glava kojega i ovi politički pelivani postavljaju zapravo sebi u slavu, baš me briga za takvu umjetnost!
A oni ih postavljaju jer ne mogu rješiti nijedan problem života i svojih građana. I onda se dohvate umjetnosti pa podižu spomenike i ljudima bacaju kosti za glodanje.

Godine 2010. reaktualizirana je incijativa za postavljenje skulpture monumentalnih dimenzija „Nazovi ju kako hoćeš“ Ivana Kožarića u zagrebačkoj Ulici grada Vukovara. Što mislite o tom prijedlogu?

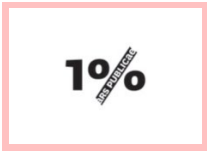

Sve najbolje. Ali nije to samo ta skulptura. Bilo je tu još puno prijedloga pogotovo u okviru Zagrebačkoga salona. Inače, Kožarićeva bi skulptura-

prijedlog bila davno ostvarena da je na njoj moguća reklama za mogulsko Mudrinićevo VIP carstvo, Konzumovu salamu ili nepromočive uloške. Takve ideje su ovdje samotne da samotnije ne mogu biti. Ako se i ostvare poput Petrićeva brončana «Stabla» iz 1982. godine u Velikoj Gorici oni stradaju jer je jedan duhovnjak tj. narodski rečeno «pop», u šest grana stabla ugledao republike bivše države, pa je kamionom i kranom jedno jutro jednostavno iščupao skulpturu?! Tako je ovaj odvjetak hrvatskoga duhovnoga života, izgulivši ovo Stablo stvorio hrvatsku državu!
S druge strane ja ne znam strašnijega spomeničkog zločina od «preseljenja» Zida boli?! Sva autentičnost mjesta (sjedište SFOR-a) i autentičnost povoda (emocije, nestali) jednostavno je izbrisana i «estetizirana» te podvedena pod Džamonjin spomenik koji sa Zidom boli, bez obzira što naslovom sam govori, nema ništa.

S druge strane što bi Splitu, ali i samome Kerumu, donijeli mornari i kapetani, lake dame i biciklisti Vaska Lipovca? Puno više nego što sam misli. On postavlja Tuđmana koji u sinergiji s Dioklecijanovom palačom budi nelaskave i zastrašujuće konotacije. On i njemu slični takvim odlukama nastavljaju strašiti svijet.
Uvjeriti ga u ono prvo? U koristi Lipovčeva Splita? To je isto kao i poticati kravu da završi srednju školu. Ništa bolji nisu Marasovići, Ostojići, Jurjevići… Kerum je primitivan ali konkretan. Oni su pristojniji, ali jaloviji. Ne činiti ništa moguće je bolje nego činiti štetu, ali ne uvijek.

———————————————————————————

Tonka Maleković, vizualna umjetnica

SVAKI SUSRET S NEOČEKIVANIM POLUČUJE REAKCIJU
Razgovarali: Nataša Bodrožić i Saša Šimpraga (2011)

Što smatrate najvećim problemom u procesu selekcije i realizacije umjetnosti u javnom prostoru?

Nisku razinu edukacije o umjetnosti, napose suvremenoj, i s tim deficitom povezano vječito propitivanje «svrhe» i «korisnosti» umjetnosti općenito. Bojim se da će tako biti i dalje budući da se u postojećem obrazovnom sustavu likovnost svodi na jedan sat likovne kulture tjedno, a u taj sat se potom utrpava sve i svašta – od izrada «ukrasa» za školski pano do promocija programa školovanja za vojne kadete. Naime, baš to se dogodilo dok sam predavala u gimnaziji. Nadalje, većina srednjih škola ni nema nastavu iz likovne umjetnosti, izuzev gimnazija gdje je s obzirom na satnicu uspjeh do kraja godine s gradivom stići do dadaizma i nadrealizma. Stoga je pravo čudo da uopće postoji ikakav senzibilitet i publika za suvremenu umjetnost, iako je opravdano zapitati se postoji li uopće, ako izuzmeno onu koja umjetnički sadržaj sama i proizvodi? A upravo iz te needucirane i nesenzibilizirane mase najčešće dolaze oni koji odlučuju o sredstvima i selekcijama. I onda svi skupa prevrčemo to jadno